

Милорад И. Вукановић – Мишел

Ђирилица – срѣска калиѣграфска башиѣина

*Вешѣи калиѣграф има држање коњаника, дах мирниѣи од бескраја,
вид ошириѣи од инсѣинкиѣа, руку мекшу неѣо ѣеро.
Перо нечуѣниѣе од ѣајне, риѣам слова ѣачниѣи од срца.*

Од непознатог аутора

Вештина, уметност, уметничка вештина, вештинска уметност – појмови су којима се означава краснопис – калиграфија. Настало пре више хиљада година као значајан, можда и пресудан, искорак у развоју човека, писање и бележење мисли, идеја и догађаја, носи у себи универзалну вредност напретка (*ѣисмо је више божанскоѣ ѣорекла, неѣо изум човекових руку* пише Вук). У басену Средоземног мора кроз писменост више народа долазимо до старогрчког система писања – алфавит, алфавет, абецеда, азбука, називи су који трају више од 3500 година, све до данашњих дана. Са развојем идеје бележења гласова у појединим језицима број крајње једноставних стилизованих цртежа-графика свео се на 20 – 40.

Захваљујући тврдим материјалима – камену, теракоти, и нешто касније папирусу, пергаменту, пратимо стални

напредак у развоју стилова, а нарочито естетику клесања, гравирања, писања дрвцетом, травчицом, барском трском, птичијим, и на крају металним пером и долазимо до развоја калиграфије у пуном значењу речи.

Словенско писмо почиње радом двојице просветитеља, Ђирила и Методија, који за потребе богослужења стварају писмо глагољицу. Њихови бројни ученици, протерани из Моравске, налазе уточиште у манастирима и преписивачким центрима, где се окрећу грчким узорима. Грчко-рановизантијска писменост (са додатком цртежа за словенске гласове који у грчком језику нису постојали) постаје модел за главно писмо словенских православних хришћана, у науци познато као књижевни мајускулни иницијал. То је уставно писмо којим су исписане најзначајније црквене књиге, краљевске и царске повеље, натписи

на фрескама и споменици на камену. На више камених плоча из 10. и 11. века налазимо писмо названо кириловица, кирилица, ћирилица, у част светог Ђирила. Прва српска књига, славно *Мирослављево јеванђеље* с краја 12. века, сведочи о дужем претходном развоју калиграфске вештине. Ово се нарочито односи на естетске вредности рукописа другог писара – лепота знакова танког, скоро прозечног писма, удружена са осећајем за ритам, ствара дивну, складну слику. Писар нешто млађег *Вукановог јеванђеља* негује другачији приступ, пишући снажнијим словима. Током осмовековне употребе устав се кретао од екстремно финог до крајње масивног израза, што показује снагу и животност овог писма. Из мноштва споменика током два и по века трајања српске државе лепотом се посебно издвајају *Радо-слављево јеванђеље* из доба деспота Стефана, писано уједначеним и врло вештим рукописом и *Београдски њаримејник*, настао средином 16. века, писан дебелим црним словима, који је послужио као инспирација неким савременим српским калиграфима.

Од раног устава који одлукују врхом пера цртани украси, тзв. серифе, које су захтевале извртање руке и алата (за калиграфа утрошено време и напор нису били битни) развија се тзв. полуустав чија особеност је слободније кретање пера када је у питању облик слова и функционалнији облици серифа. Полуустав је нарочито заступљен у раним штампаним књигама тзв. инкунабулама.

Треће ћирилично писмо је брзопис, којим су писане мање значајне црквене књиге, списи државне администрације, вођене пословне и приватне

преписке. Са убрзавањем писања све мање пажње се поклања детаљима, а писање нагиње удесно, што одговара природном положају кретања десне руке. У историји писма ови облици се називају курзиви. *Псалтир с њоследовањем*, обимна књига из прве половине 15. века, настала на двору Бранковића, у Смедереву, изузетно је калиграфско дело, писано савршено подрезаним пером, “летећим” потезима, двомилиметарским словима и са коментарима на маргинама једномилетарским словима. Брзопис је опстао до 19. века када га замењују нови облици инспирисани латиничним курзивом металног пера.

Писарска делатност се није потпуно угасила током турске владавине – иако световна продукција посрће, по скривеним манастирским преписивачницама скромни монаси одржавају свети пламен писмености. Из овог времена постоје изврсна калиграфска дела, мање луксузна, али писана талентованим рукама, која се могу поредити са онима насталим у златно доба калиграфије.

У другој половини 18. века образовани Захарије Орфелин, писар и бакорорезац, пише чувену *Калиграфију* намењену “на ползу српској и влахиској јуности”. Поред образаца старог писма тзв. устава он даје и примере канцеларијског писма, ћириличног курзива. Приметан је утицај латиничних барокних облика, који ће доминирати у писању металним пером у Србији током 19. века, но, како рукопис, тако и типографија, строго чува употребу ћирилице.

Доласком руских емиграната почетком 20. века наше писмо добија зна-

чајне импулсе – архитекти, сликари, картографи и официри техничких школа, кроз низ дела примењене калиграфије и типографије, као и других области уметности и науке, дају драгоцени допринос својој домовини. Интелектуалци школовани на европским универзитетима залажу се за латинично писмо и стварају фаму о Србима као народу са два писма. Радикални траже само латиницу. Срби у Србији, поготово у Аустроугарској увек су користили ћирилицу.

После Другог светског рата латиница лагано и потмуло потискује ћирилицу. Провлачи се теза да су оба

писма равноправна. Ипак, у последњим годинама 20. и почетком 21. века један број старијих, а нарочито калиграфа и типографа средње и млађе генерације, ради упорно и посвећено на обнови и поновном откривању српске ћирилице: Павле Радочај, Милош Ђирић, Радомир Стевић Рас, Иван Болдичар, Стјепан Филеки, Александар Додиг, Ђорђе Живковић, Јовица Вељовић, Оливера Стојадиновић, Жељко Комосар, Жељко Рајачић, Радомир Левајац, Слободан Луковић, Зоран Илић, Душан Трифуновић. Пожелимо им снагу да истрају у том племенитом напору.

А Б В
Г Д Ђ Е Ж З И
Ј К Љ Љ М Н Њ О П
Р С Т К У Ф Х
Ц Ч Џ Ш

Жељко Комосар: *Лазар*

Стјепан Филеки: *Стара Србија*

Стјепан Филеки: *Грађанска Минускула*

Милош Ђирић: *Девојачко писмо*

Милорад Вукановић: *Миселица*

Ђорђе Живковић: *Устав*

Александар Додиг: *Устав*